

Bartosz Wróblewski

"Historia Arabii Wschodniej", Jerzy Zdanowski, Wrocław 2004 : [recenzja]

Polityka i Społeczeństwo nr 5, 297-300

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bartosz Wróblewski

**JERZY ZDANOWSKI: *HISTORIA
ARABII WSCHODNIEJ,*
WYDAWNICTWO ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH,
WROCLAW 2004, 444 SS.**

Książka ta jest częścią dawnej i bardzo pożytecznej serii wydawanej przez Ossolineum, mianowicie cyklu pt. *Historia Krajów i Narodów*. W ramach serii jest to książka szczególna i godna głębszej uwagi.

Na ogół seria ta prezentuje historie konkretnych państw, np. Niemiec czy Francji. Ta książka natomiast przedstawia dzieje całego regionu geograficznego, który obecnie jest bardzo zróżnicowany politycznie. Jednak ten stan atomizacji politycznej jest zjawiskiem względnie nowym. Przez długie wieki teren ten był wprawdzie pełen drobnych władców, ale uznawali oni zwierzchność wielkich monarchii, np. Persji lub Turcji. We wcześniejszym okresie dziejów można go więc traktować jako całość, a im bliżej czasów obecnych, tym dokładniej trzeba przedstawić wydarzenia w poszczególnych państwach i państewkach Arabii Wschodniej. Autor podjął się więc trudnego zadania.

Historia tego obszaru jest dość paradoksalna. Przez wiele stuleci było to kresowe terytorium wschodnich imperiów. Wydarzenia rozgrywające się na południowym wybrzeżu Zatoki Perskiej mało kogo obchodziły w stolicach wielkich mocarstw. Dopiero odkrycie ropy naftowej, a dokładniej – jej wydobycie na skalę przemysłową uczyniło ten zakątek jednym z najpilniej obserwowanych rejonów świata. Dlatego więc warto poznać jego historię i rozwój społeczny.

Próbie przybliżenia tej tematyki polskiemu czytelnikowi podjął prof. dr hab. Jerzy Zdanowski. Specjalizuje się on szczególnie w problemach arabskich krajów znad Zatoki Perskiej. Mimo to zadanie, przed jakim stanął, jest skomplikowane, a historia Arabii Wschodniej, która jest wynikiem jego badań, to dzieło w zasadzie prekursorskie na polskim rynku wydawniczym. Ukazały się u nas rozmaite prace traktu-

jące o historii świata arabskiego w całości. Istnieją opracowania dotyczące Kuwejtu czy Arabii Saudyjskiej. Natomiast syntetycznego ujęcia dziejów Arabii Wschodniej dotąd brakowało. Z tych względów sędzę, że takie całościowe ujęcie jest koncepcją słuszną i właściwą.

Licząca 444 strony praca profesora J. Zdanowskiego składa się z sześciu merytorycznych rozdziałów. Materiał w nich zawarty ułożono w sposób chronologiczny. Rozdział pierwszy pt. „Środowisko naturalne i ślady najstarszego osadnictwa” (s. 8–18) przedstawia warunki fizyczne terenu oraz prehistorię strefy Zatoki Perskiej. Rozdział kolejny pt. „Arabia Wschodnia w starożytności” (s. 19–44) omawia dzieje terenu od około 3000 r. p.n.e. do czasów początku islamu około 630 r. n.e. Szczególnie istotny może być tu fragment dotyczący dominacji w regionie Persji pod władzą Sasanidów w okresie od III do VII wieku n.e. Następna część pt. „Pierwsze wieki islamu” (s. 45–73) próbuje opisać okres od VII do XV wieku. Jednak w miarę jasny obraz można stworzyć sobie o pierwszych trzech wiekach islamu. Czasy późniejsze są niejasne ze względu na brak źródeł. Wreszcie bardzo istotne dane zawiera rozdział czwarty pt. „Okres wczesnokolonialny” (s. 74–138). Przedstawia on wydarzenia od początku XVI do połowy XIX wieku. Czasy te są o wiele lepiej udokumentowane niż poprzednia epoka i jednocześnie oznaczają początek intensywnego oddziaływania Europy na ten odległy region. Działalność handlową i polityczną w Zatoce podejmują kolejno Portugalczycy, Holendrzy i wreszcie Anglicy. Tę część uważam za szczególnie ciekawą. Kolejny rozdział pt. „Epoka imperializmu” (s. 139–255) ukazuje dzieje regionu w latach 1853–1945, czyli okres dominacji Wielkiej Brytanii. Wreszcie końcowy rozdział szósty pt. „Arabia Wschodnia w drugiej połowie XX wieku” (s. 256–396) jest próbą przedstawienia współczesnych przemian w regionie. Bogactwo faktów jest w nim szczególnie duże. Należy podkreślić też dokładne przedstawienie danych gospodarczych i ilustrujących je tabelki. Chodzi zresztą nie tylko o zmiany gospodarcze, ale o szersze przemiany cywilizacyjne w tych państwach.

Z zestawienia rozdziałów można odczytać oczywisty fakt, że książka ta ma w istocie dwie części. Na dwa ostatnie rozdziały przypada ponad połowa materiału. Szczególnie zaś Autor rozbudował ostatni, szósty rozdział. Oczywiście wynika to ze wzrostu ilości faktów, jakimi dysponują historycy, gdy piszą o ostatnich 150 latach. Istnieje również i inne źródło tej informacji. Dotąd metoda syntetycznego przedstawienia dziejów całego regionu dobrze się sprawdzała. Jednak w rozdziale szóstym Autor musiał opisywać historie poszczególnych państw, co

komplikowało sprawę. W sumie powstaje wrażenie dwudzielności tekstu. Sama opisywana materia jest tak skomplikowana, że trudno znaleźć dobrą metodę. Być może zamiast jednego długiego rozdziału końcowego lepszy byłby podział na dwa lub trzy mniejsze.

Mimo to właśnie ostatnie dwa rozdziały ukazują szczególnie interesujące procesy dziejowe. Przedstawiają trudny i skomplikowany proces powstawania w tym regionie współczesnych monarchii z bezkształtnej mgławicy drobnych szejkanatów i emiratów, jakich pełne było to wybrzeże na początku XIX wieku. Opis dotyczy kilku regionów, na obszarze których ukształtowały się nowoczesne państwa. Są to obecny Kuwejt, Oman oraz prowincja Al. Ahsa, którą podbiła ostatecznie Arabia Saudyjska. Autor musiał też ukazać proces powstania współczesnego Kataru, Bahrajnu i Zjednoczonych Emiratów Arabskich. To ostatnie państwo do połowy lat siedemdziesiątych XX w. nie istniało. Istniało za to siedem oddzielnych państewek.

Bardzo cenne w tej książce jest przedstawienie rozwoju ruchu Wahabitów, z którego wyłoniła się Arabia Saudyjska, oraz polityki Wielkiej Brytanii w XIX w. To Anglia w dużej mierze ochroniła na tym wybrzeżu drobne szejkanaty w Bahrajnie, Katarze i na Wybrzeżu Pirackim, czyli obecnych Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Brytyjczycy zakazali drobnym władcom piractwa, ale w zamian nie dopuścili do trwałego włączenia ich włości w skład Iranu, Turcji czy wreszcie do podboju wybrzeża przez Emirat Wahabitów, czyli obecną Arabię Saudyjską.

Słuszne wydaje się również podkreślenie przełomowego znaczenia, jakie miał dla tych państewek rozwój przemysłowego wydobywania ropy naftowej. A stało się to dopiero po II wojnie światowej. Autor właściwie ujął niewielki wpływ bezpośredni światowych wstrząsów XX w. na obszar regionu, co jednak gwałtownie zmienia się od 1979 r., czyli obalenia szaha w Iranie. Odtąd trzy kolejne wojny wstrząsają Zatoką Perską: iracko-irańska 1980–1988, I wojna z Irakiem 1990–1991 i II wojna w 2003 r. Wpływ „wielkiej nafty” na tę ziemię jest dość oczywisty.

Jedną rzecz muszę podkreślić. Książka jest bardzo szczegółowa i – jak już zaznaczyłem – nie ma jednego obiektu opisu, dlatego dla części czytelników może być trudna w odbiorze. Szczególnie dwa ostatnie rozdziały mogą być nużące, jeśli się je potraktuje jako jednolitą całość. Jak wspominałem, być może zwłaszcza w rozdziale szóstym właściwsze byłoby ujęcie problemowe zagadnień. Trudno jednak znaleźć obiektywnie dobry sposób opisu. Przecież przed połową XX w.

opisywanie każdego państewka z osobna mija się z celem, a jednocześnie po 1950 r. staje się konieczne.

Nie ukrywam więc tej trudności przy odbiorze pracy, jednak dla zainteresowanego tematyką właśnie ta szczegółowość opisu nie będzie wadą, lecz zaletą. Oto bowiem otrzyma do ręki doskonale kompendium wiedzy, pełne szczegółowego przedstawienia zdarzeń, jakie zaszły nawet w lokalnych ośrodkach władzy w regionie. Państwa z Arabii Wschodniej z jednej strony dzięki nafcie są bardzo nowoczesne i dynamiczne, a jednocześnie ich społeczeństwa tkwią w bardzo archaicznych strukturach i tradycjach.

W sumie można tę pracę polecić każdemu czytelnikowi, który naprawdę chce poznać skomplikowane sprawy arabskiego wybrzeża Zatoki Perskiej i Omańskiej.